

Romansk arkitektur

Romernes byggetradisjon med runde bueåpninger finner vi igjen i den romanske stilen. Den er robust, med massive vegger og med bygningsdeler som føyes sammen i klare volumer.

Tradisjonene fra Romerriket ble bragt videre blant annet ved bygging av kirker. Prinsipielt ble det hevdet at kirkene skulle bygges i stein, men det var et dyrt byggemateriale. I Norge ble det reist ca 1200 kirker i middelalderen. Av disse var det bare ca 200 steinkirker.

Det massive preget med kombinasjon av murer og tårn kan gi assosiasjoner til kirkebygget som "Guds borg", og symbolisere "Det himmelske Jerusalem".

I murveggene er det små vinduer i traktformede nisjer, som viser hvor tykke murene er. Takverket var i begynnelsen som oftest av tre, men etter hvert ble det mer vanlig med hvelv.

Som kunstnerisk utsmykning av arkitekturen kunne det forekomme skulptur i form av langstrakte menneskefigurer og fantasifulle kapiteler.

Gamle Aker er Oslos eldste bygning, sannsynligvis bygget omkring 1150. Den er bygget som en langkirke i basilikaform med 3 skip. Byggematerialet er kalkstein.

Eksempler på norske kirker som hører hjemme i den romanske stilen er også Nikolaikirken på Gran, Hadeland, Mariakirken i Bergen, og deler av Stavanger domkirke. Nidarosdomens tverskip er også bygget i romansk stil (ca 1150 –1180)

Det er mange vakre motiver i Gamle Aker kirke som er fine å tegne eller fotografere. De romlige grunnformene er lett å oppdage. Man kan samtale om emner i kunst og håndverk og i matematikk.

Sylinderen og sirkelbuen er karakteristiske former i romansk stil. Konstruksjonene krever massive vegger med små åpninger. Lyset og mørket kan være stikkord for elevoppgaver, både i billedfremstilling og med ord. Opplevelsen av rommet, av tid og historie får man ved å besøke kirken. Gamle Aker kirke er åpen for alle tirsdager og fredager fra kl. 12.00 til kl. 14.00. Man kan også bestille omvisning. Av og til kan man lytte til orgelmusikk mens man vandrer rundt.

Gamle Aker kirke

Gamle Aker kirke i Oslo, sett fra øst og syd.

Det er mange prismeformer i kirken. Denne kisten er kirkens eldste inventarstykket, fra 1656. Antagelig var den brukt til oppbevaring av messeklær og altersølv.

Gamle Aker kirke (Kilde: www.kirken.oslo.no/)

Nøyaktig når Gamle Aker kirke ble bygget, er uvisst. Det ble tidligere hevdet at dette ble gjort alt omkring 1080, men det må i så fall ha vært et tidligere bygg enn det som nå står. Mest sannsynlig datering av kirken regnes nå å være omkring 1150 eller kort tid etter.

Kirken er bygget som langkirke, med 3 skip i basilikaform. Stilen er romansk, og karakteristisk er de sterke innvendige bærende søyler og rundbuene. Byggematerialet er kalksten. En spesiell bygningsmessig eiendommelighet ser vi ved kirkens apsis mot øst. I stedet for den vanlige halvsirkelformede avrundning (180 grader), er buen i apsis på 210 grader, en sjelden arkitektonisk detalj på våre breddegrader.

I år 1186 ble kirken gitt til Nonneseter kloster som lå i Gamlebyen.

En vinternatt i 1532 ble kirken plyndret av slottsherren til Akershus, Mogens Gyldenstjerne, som straff for at prestskapet hadde vært opprørsk mot den nye lutherske konge, Fredrik 1.

Etter reformasjonen i 1537, ble kirken forent med Akershus slottskirke, og presten ved Gamle Aker ble samtidig slottsprest.

To voldsomme branner, i 1592 og 1703 ødela kirken. Verdifullt inventar gikk tapt. Fire akersbønder kjøpte kirken i 1732. Vedlikeholdet ble vanskelig, og da Aker kommune i 1849 kjøpte kirken, ble det besluttet at den skulle rives. En storm av protester reiste seg, og rivingen ble utsatt. Etter byreguleringen i 1849 ble det Christiania (Oslo) by som tok ansvar for kirken. Den ble da restaurert og fikk sitt sentraltårn, og det eksteriør den har i dag.

Til tross for mange inngrep, er forskjellen mellom kirkens nåværende og opprinnelige utseende i realiteten ikke så stor. De bygningsmessige endringer har i hovedsak omfattet vindusplasseringen. Det har ikke vært foretatt utvidelser eller ombygninger som har berørt kirken for øvrig, noe som uvanlig med en kirke av denne størrelse. Gamle Aker utgjør derfor et sjeldent eksempel på tidlig middelalderisk kirkerom, og er den av kirketypens representanter som er mest uforandret.

Døpefont skåret av Thomas Blix i 1715. Den er utformet som en englefigur som bærer skålen. På leting etter lærestoff i kunst og håndverk finner vi sirkel- og sylinderformer, regulære mangekanter, symmetri, komplementære fargene som rødt og grønt. Men viktigst er opplevelsen og stemningen!

FORM anbefaler kirker som inspirasjon for å arbeide med rom og arkitektur med elevene. Til tegneøvelser foreslår vi bløte blyanter på godt tegnepapir. Tegn gjerne detaljer som dette.

Domkirkeruinen slik den så ut i 1840-årene. Stort sett bare den høye hovedskipsmuren med søylene var synlig. Resten lå begravet under nedrast murverk. Maleri av Joachim Frich.

Domkirken og Hamarkaupangen

Hamarkaupangen, med beliggenhet på Domkirkeodden, var Norges eneste innlandsby i middelalderen. Det fruktbare landskapet her ga gode livsvilkår for en stor befolkning. Plasseringen var også gunstig i forhold til trafikken på Mjøsa.

Opprettelsen av bispesetet i 1152 hang sammen med organiseringen av Norge som eget erkestift med sete i Nidaros. Da biskopen slo seg ned på Hamar, førte det til aktivitet på mange områder. Kirke, boliger og hus til ulike formål skulle bygges. Alle som var knyttet til kirken trengte mange forskjellige tjenester, mat og klær. På denne måten utviklet det seg et helt samfunn på Hamarkaupangen. Byggingen av domkirken startet sannsynligvis kort tid etter at bispesetet ble opprettet. På Domkirkeodden og ved Furuberget i nærheten, fantes fast fjell. Kalksteinsblokkene som kirken er bygget av, ble hentet herfra. Bygningen stod antakelig ferdig i begynnelsen av 1200-tallet. Den var reist i romansk stil og hadde et strengt og alvorlig preg med liten grad av utsmykning og ornamentikk.

Vernebygget over domkirkeruinen

I august 1998 ble vernebygget over domkirkeruinen offisielt åpnet av H.K.H. Kronprins Haakon. Den 950 år gamle domkirkeruinen var dermed for all ettertid sikret. Vernebygget er Europas største glassbygning med en grunnflate på ca. 2.600 kvm og med stålkonstruksjoner som bærer til sammen 4.800 kvm glassflate. Den arkitektoniske løsningen representerer et nybrottsarbeid innenfor kulturvernet og er Miljøverndepartementets største enkeltsatsning noensinne innen kulturminnevern. Bygget er tegnet av arkitekt Kjell Lund hos Lund & Slaatto Arkitekter A/S. Det har vakt internasjonal oppsikt og høstet stor anerkjennelse både i Europa og i USA. (Kilde: www.bygg.no)

Rekonstruksjon av den eldste, romanske, fasen i domkirkens bygningshistorie slik den kan ha sett ut den sto ferdig omkring år 1200. tegnet av Olaf Nordhagen.

(Kilde: Hamar i middelalderen, ISBN 82-91326-02-9)

Foto: Kristin Aasgaard

Å tegne en sirkelbue i perspektiv

Av Hilde Degerud Jahr

1.

Datamaskinen er et godt hjelpemiddel i frihåndstegning. Her er det brukt flere "lag" i programmet Photoshop. 1. Ved å tegne opp hjelpelinjer som følger perspektivet, finner vi punkter som skal ligge på halvsirkelen. Utgangspunktet her er et fotografi fra Gamle Aker kirke. I en perspektivtegning ser en sirkel bare ut som en sirkel når den er parallell med bildeplanet. (Se koråpningen på tegningen til Brochmann nederst på siden). Ser vi sirkelen på skrå, er den alltid ellipseformet.

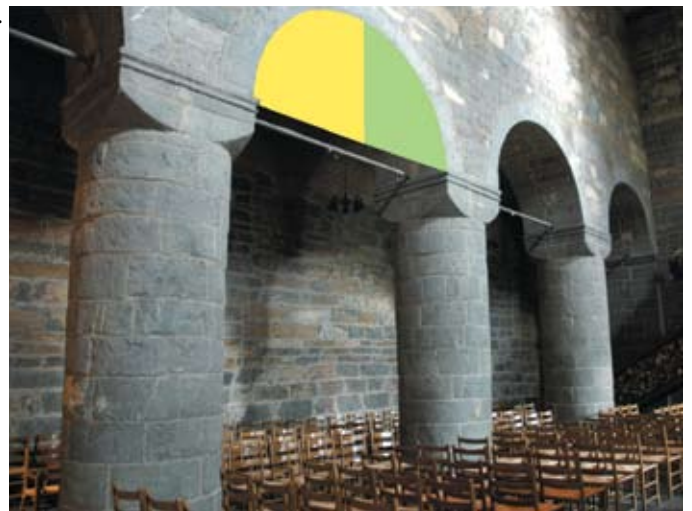
2. Skal vi tegne en sirkel i perspektiv, begynner vi med å tegne kvadratet som omskriver sirkelen. Deretter tegner vi diagonalene i kvadratet. Vi har bare bruk for øvre halvdel av kvadratet i dette tilfellet. Hjelpelinen AB tegner vi på frihånd der vi antar at buen vil komme. AB skjærer diagonalene i to punkter som ligger på halvsirkelbuen. Nå har vi 5 punkter som buen skal gå gjennom. Buen tegnes på frihånd. 3. Legg merke til hvor ulik form det gule og grønne feltet får. Når man skal tegne skisser av buer, kan det være en god hjelp å tenke seg denne oppdelingen før man tegner.

A

2.

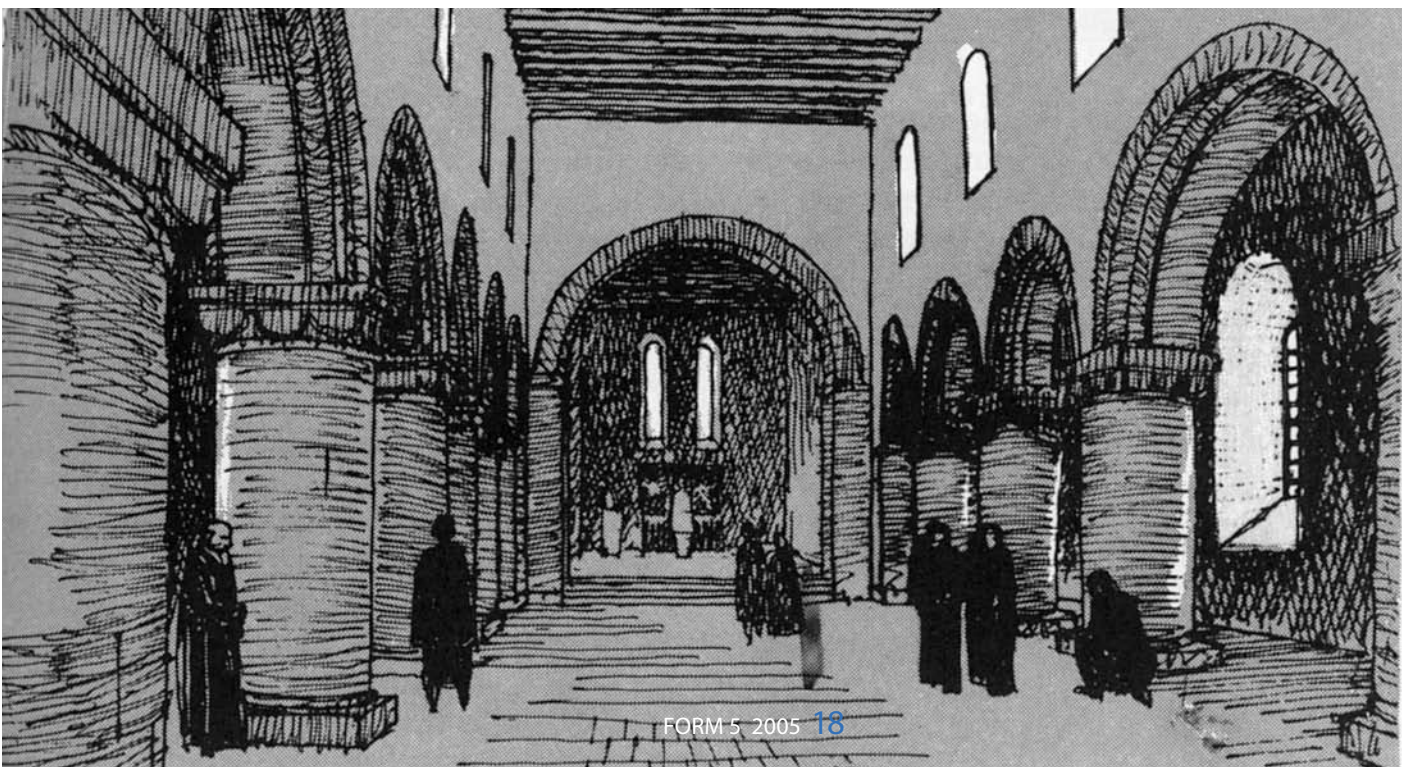
3.

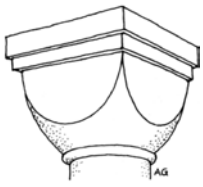

Tegning og tekst av Odd Brochmann: "Arkitektur - hva er det?"
Yrkesopplæring ISBN 82-585-0415-0.

- Stavanger ble bispesete i 1125 og måtte dermed også få sin katedral eller domkirke. Om tilstander som ennå var primitive -

vitner basilikaens søyler, formet som rene sylindere av halvannen meters tverrsnitt - med ganske lave kapiteler ovenpå. Det dreier seg stadig om en enkel basilika, men lysåpningene står bare som smale spalter i sine dype, traktformede nisjer.

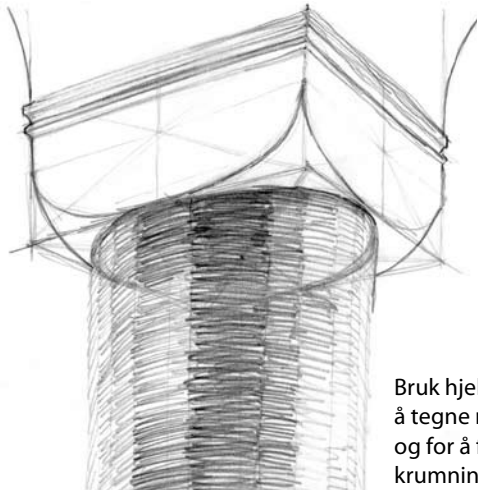
* Terningkapitel.

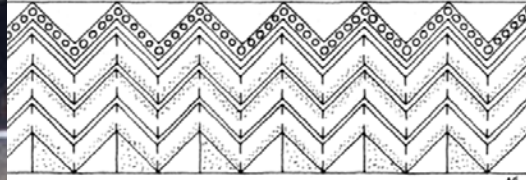
Terningkapitel av tre finnes i norske stavkirker. Bildet viser Urnes stavkirke. (Fra Peter Anker, Stavkirkene, deres egenart og historie, Cappelen forlag).

Elevoppgaver i store bygg

Store bygg kan virke overveldende og derved vanskelig for elever å tegne. Det er mer overkommelig å tegne eller fotografere detaljer. Bruk søkeren i fotoapparatet eller en "søker" laget ved å skjære ut et kvadrat i en pappskive. Tegn en rask skisse av utsnittet som er sett gjennom søkeren i tegneblokk. Skissen kan forstørres til et større tegnearbeid senere. Områder på tegningen kan fordeles mellom lyse, mellomgrå eller mørke felter. En valørskala lagt ved siden av tegnearbeidet kan være til stor hjelp.

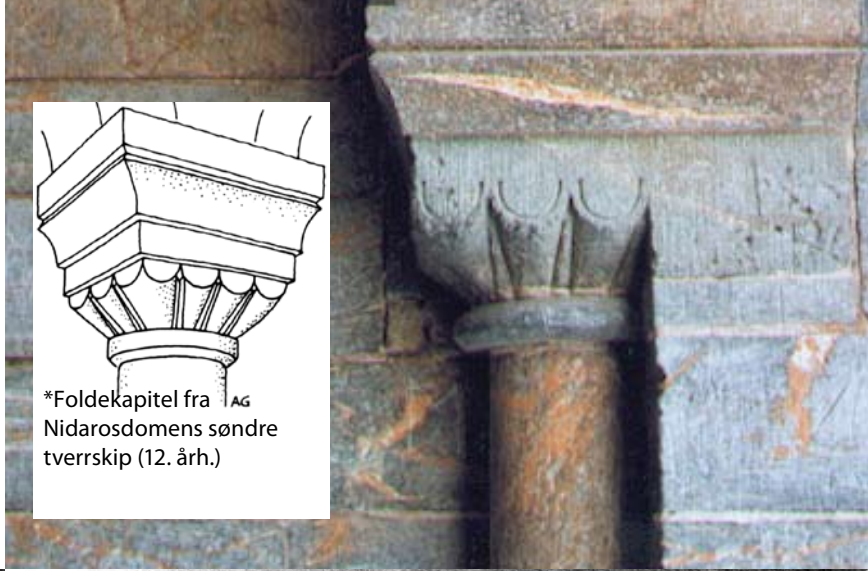

Bruk hjelpelinjer for å tegne riktige buer og for å få fram krumningen på søylen.

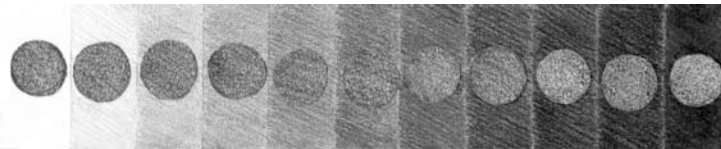

Eksempel på chevron, et ornament som er særlig typisk for normannisk arkitektur; ofte brukt i buer.

*Fra Arkitekturhistorie, av Arne Gunnarsjaa. Abstrakt forlag

*Foldekapitel fra AG Nidarosdomens søndre tverrskip (12. årh.)

Over: Valørskala fra hvitt mot svart. Midtfeltet og alle sirkelflatene har samme valør, ca 50 % svart.

Over: Sirkelflatene har samme valør, men ser forskjellig ut, etter som de står mot lys eller mørk bakgrunn. Virkningen kalles simultankontrast.

Utskåret firkant i en papplade (her grå) kan være et hjelpemiddel for å avgrense et motiv.

Her er det tegnet med blyant på en utskrift fra datamaskinen. Det kan være en tegneøvelse for å studere teksturen i steinene.